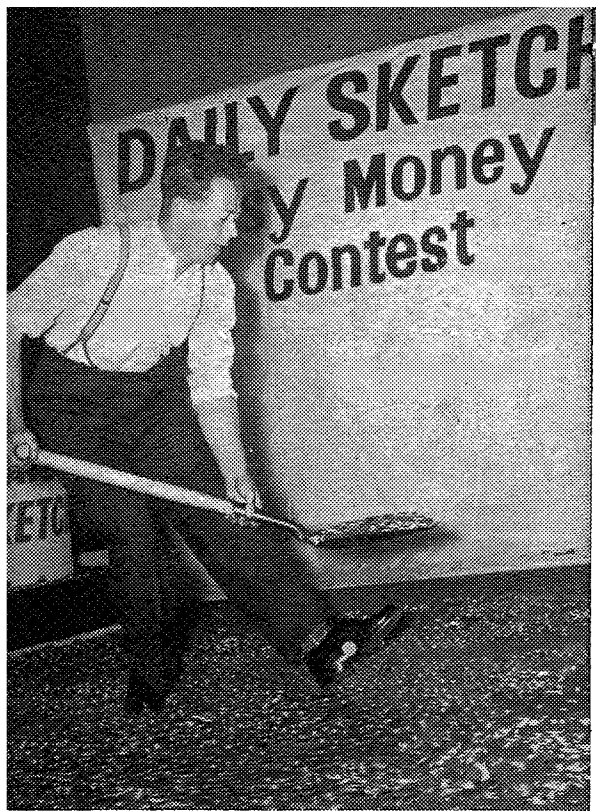

MENS en Wereld

Indonesische tragedie

Nou, een arbeidsloos inkomen heeft de Engelsman Ken King niet bepaald. Hij verdiende een dikke drieduizend pond met opscheppen. King is een aartsopschepper. In drie minuten tijdschepte hij 56 schoppen vol halve kroonmunten op en al dat geld mocht hij houden. Daarmee vestigde hij een record in het opscheppen. De Daily Sketch verzond dit fraais en stimuleerde meteen de goklust der Engelsen, want er werd flink gewed, als bij een paardenrace.

Die goklust – verdienen zonder verdienste –, altijd al sterk, trekt tegenwoordig als een A-griep epidemie ook over ons land. Voor goede, liefdadige doeleinden, voor reclamedoeleinden en gewoon om zakken te spekken zwoegt en gokt een aanzienlijk deel van de bevolking dagelijks op de meest infantiele en geesteloze opgaven, die met inzicht of kennis niets te maken hebben en men kijkt, schrijft en gokt zich rijk en arm aan inhoud, balancerend op de lijn tussen zuiver gokken en iets minder zuiver gokken. Wat een afschuwelijk bedrijf. Alsof zij helden zijn worden foto's van de winnaars gepubliceerd, levensbeschrijvingen worden geschreven en de fantastische cijfers worden bekend gemaakt over de rijkdommen die zij op kunnen stapelen. Er is, van regeringswege een commissie benoemd om het gokprobleem te bestuderen en eventueel de regering te adviseren, wat er tegen gedaan zou kunnen worden. Misschien komen er bepaalde verbodsbepalingen, misschien ook niet, dat lijkt me onbelangrijk; maar wel belangrijk vind ik, dat dit bedrijf zo'n hoge vlucht heeft genomen. Het geeft inzicht in een tijd waarin men makkelijk, zonder moeite te doen, rijk wil worden, zoals alles erop gericht wordt om makkelijk alles te krijgen, vooral zonder inspanning. Niet meer zelf leren spelen maar de muziek thuisbezorgd; niet meer naar een schouwburg; het stuk thuisbezorgd, niet meer extra inspanning; het geld thuisbezorgd. Niet de activiteit van de geest wordt geprikkeld, alles moet thuis bezorgd worden.

In de oudheid was men ervan overtuigd dat het noodlot, boven de goden heersend, het laatste woord had, nu niet langer het noodlot, maar het lot, het lot uit de loterij. Wat een arme tijd met al dié rijkdommen.

De ontwikkeling in Indonesië is van dien aard, dat niet bij benadering valt te voorzien hoe de toestand zal zijn als u deze regels onder ogen krijgt. Laten wij ons daarom niet aan voorspellingen wagen.

Laat ons evenmin een oordeel uitspreken over de politieke vraag of Nederland de afgelopen jaren steeds de juiste gedragslijn heeft gevonden om de Indonesische kwestie te benaderen; omtrent de beantwoording van die vraag zullen de meningen in onze kring vermoedelijk nog wel wat uiteenlopen.

Iets anders is, dat over de wijze waarop Indonesië de laatste weken zijn grieven tegen Nederland tot uitdrukking heeft menen te moeten brengen, niet slechts Westerse doch evenzeer Aziatische staatslieden (denke men in dit verband bijv. aan Nehru) het hoofd hebben geschud.

Men heeft vaak kunnen horen voorspellen, dat de Indonesische regering bij voortzetting van haar extreme handelwijze uitsluitend of in de eerste plaats de eigen ruiten ingooit en dat is ongetwijfeld waar. Toch zou men het incasservermogen van een nog grotendeels agrarische samenleving onderschatten indien men uit hoofde van het plotseling verdwijnen van de Nederlandse investeringen en de Nederlanders uit Indonesië zonder meer tot de ondergang van dit land zou besluiten.

Er zijn echter twee kardinale vraagstukken, die in de recente ontwikkeling aandacht en in de naaste toekomst wellicht nog weleens meer in jonge soevereine staten tot uitdrukking zullen komen. Wij bedoelen, dat in die staten Westerse denkbeelden tot uiting komen, die men in het Westen zelf reeds voor een belangrijk gedeelte als overwonnen beschouwd.

Een staat als Indonesië wordt bedreigd door twee ziekten. In de eerste plaats de ziekte van een extreem nationalisme, dat licht in imperialisme kan omslaan en dus moeilijk maat weet te houden. Terwijl men in Europa is gaan praten over supranationale instellingen en een inperking van de nationale soevereiniteit blijven velen in Indonesische kringen zich aan die nationale soevereiniteit als de hoogste en alleenzigmakende waarde vasthouden. Het nationalisme krijgt daar gauw niet het positieve aspect van gezond nationaal

bewustzijn, doch het negatieve van vreemdelingenhaat.

In de tweede plaats blijft in staten, die door eeuwenlang koloniaal bewind geteisterd zijn, het sluipende gevaar van het communisme onder de oppervlakte van een democratisch bestel voortwoekeren. Waar de armoede onvoorstelbaar groot is, wordt de neiging om tussen socialisme en communisme, tussen democratie of dictatuur een principieel verschil te zien geringer; een volle maag is de eerst noodzakelijke voorwaarde om tot denken te komen.

En om deze redenen valt de jongste ontwikkeling in Indonesië dan ook wel te verklaren, zij het niet te verontschuldigen. Het internationale recht is een recht van Westerse oorsprong, maar is het reeds internationaal in de zin, dat het in alle jonge naties ook naar de geest wordt aanvaard? Indien de Nederlandse regering met betrekking tot Indonesië terecht gesproken heeft van schending van het internationale recht en overtreding van de wetten van menselijkheid moet men ook kunnen begripen hoe moeilijk het is nog aan de kant van de „have nots” te staan en het gewichtigste onderdeel van zijn economie nog steeds in handen van vreemdelingen te zien.

Dit impliceert niet, dat wij op grond van dit begrip een ander standpunt in zouden moeten nemen dan op het ogenblik het geval is. Als humanisten zullen wij er in elk geval van hebben uit te gaan, dat er bepaalde algemene regels blijven, die niet straffeloos overtreden mogen worden. Indien wij tweemaal maatstaf gaan hanteren geven wij de mogelijkheid uit handen om straks tot betere verhoudingen in de wereld te komen.

Maar het impliceert wel, dat wij als Westelingen met vele van de zogenaamde onderontwikkelde gebieden nog een grote mate van tact en geduld zullen moeten opbrengen, aangezien tal van fouten, die wij zelf voor de oorlog jegens hen gemaakt hebben ons nu en straks zullen worden gepresenteerd. Immers niet alleen de goede, maar ook vele slechte eigenschappen heeft men in Azië en Afrika van ons afgekeken en het zal nog wel even duren alvorens er in de internationale samenleving op dit stuk van zaken een nieuw evenwicht ontstaat.

ROETHOF

KRITISCH ALLERLEI

„Er is weer niemand geweest”. Dit van tragiek zwaar beladen zinnetje trof men aan op iedere bladzijde van het dagboek, gevonden in een kamer waar een Londense vrouw was gestorven. Een jaar lang had die vrouw haar dagboek bijgehouden, een jaar lang had zij van iedereen verlaten, gewacht op het wonder: dat iemand in haar belang zou stellen. Tevergeefs: in de allergrootste eenzaamheid heeft zij geleefd en is zij gestorven.

Dit verhaal staat uitvoerig vermeld in het rapport, dat de Engelse Nationale Sociale Raad heeft uitgebracht over het leven van de honderdduizenden alleenstaande Engelse mannen en vrouwen, die in en aan de eenzaamheid te gronde gaan. Zou het bij ons beter zijn? Het rapport spreekt namelijk uit, dat die eenzaamheid ook te wijten zou zijn aan een bekende Britse karaktertrek: de gereserveerdheid. Misschien hebben de rapporteurs enigszins gelijk, maar kennen wij ze niet allemaal – ook in onze naaste omgeving – de eenzame mannen en vrouwen, die hun ellende verbergen achter kwasi-hooghartigheid?

Er staan afschuwelijke dingen in dat rapport, waaruit „Het Parool” fragmenten publiceerde. Een jonge man vertelde: „Ik leef alleen op een kamer. Na mijn werk zie ik niemand en praat ik met niemand tot de volgende ochtend. Ik heb niemand om mee uit te gaan. Ik ben nu 32, maar het leven gaat aan mij voorbij”. En een jonge vrouw: „Ik heb vijftien jaar in een en dezelfde flat gewoond, in een voorstad van Londen. Nooit is er meer contact geweest dan een hoofdknik met mijn buien”.

De commissie rapporteert: „De ervaring van deze vrouw is eerder regel dan uitzondering. Het zijn vooral ongetrouwde vrouwen van middelbare leeftijd, die verwijnen in eenzaamheid.” Een oplossing van dit nijpende probleem is uiterst moeilijk: het is zo gemakkelijk om te zeggen, dat „we er wat aan moeten doen”. Maar wat, zegt men er meestal niet bij. De commissie dringt aan op het bouwen van meer gemeenschapscentra voor eenzame mensen. Belangrijker achten wij haar advies: het instellen van een „goede-buur-dienst” om schuwe mensen in contact te brengen met anderen. Zelfs dit zal geen gemakkelijke taak zijn. Want te vele eenzamen gebruiken juist hun eenzaamheid als een soort beschermend harnas tegen de „buitenwereld”, die veelal zo hard is dat zij het contact er mee nauwelijks verdragen of aandurven.

Nog een groep eenzamen brengt de commissie in het licht: weinig verdienende jongens en meisjes, die hetzij de intelli-

gentie missen of – na hun zware dagtaak – geen fut meer hebben avondschole te bezoeken, waar zij allicht contact met leeftijdsgenoten hebben. Trouwens, is de aard van het avondonderwijs altijd wel zo, dat het een tegenwicht kan vormen tegen groeiende eenzaamheid?

Is uit dit nog te weinig onderzochte en bestudeerde verschijnsel niet veel te verklaren van het verschijnsel „nozem-jeugd”? Zoeken die door de avondlijke straten onzer steden dwalende jongens en meisjes daar geen compensatie voor hun eenzaamheid, hun machteloosheid om „het leven” aan te kunnen? De gemeenlijk te neerbuigende sfeer-van-goedwillendheid in de jeugdhuisen lijkt ons niet altijd geschikt om deze jonge mensen een levensbasis te geven. Maar welk werk dan wel? Wij zijn niet zo hovaardig te menen, een panacee tegen deze tragiek te kennen. Maar dat hier een belangrijke taak ligt ook voor onze stichting „Praktisch humanisme” is zeker.

Tallos in de volkomenheid van hun allerpuurst materialistisch geprots, het bestaan van een ziel in de mens ontkennen. Zij ontkennen dus het bestaan van datgene, wat de mens onderscheidt van het dier. Daarom is hun gedrag beestachtig en de eerbied voor het menselijk lichaam en het menselijke leven is hun al even vreemd als de eerbied voor de menselijke geest... „En, toppunt van huichelachtigheid, wat zij moorden en vernielen, moorden en vernielen zij in naam van recht, vrede, menslievendheid en vooruitgang”.

Dit is toch wel een staal van fijnzinnige journalistiek! Als wij de naam verklappen van het blad, waaruit wij deze stijlbloem plukken, dan zegt u zonder twijfel: o ja, natuurlijk. Het is inderdaad „De nieuwe Limburger” (van 2 november) en het artikel waaruit wij citeerden, heet „Allerzielen”. En al gaat het ook tegen lieden als Alexander de Grote, Dzenghis Khan, Napoleon, Hitler en Stalin, toch menen wij: „Deze soort journalistiek is allerzieligst”, want zij heeft slechts een licht wendinkje nodig om te kunnen betogen – nu ja: betogen! – dat iedereen die er een materialistisch-getinte levensbeschouwing op na houdt, en men vindt hen onder ons, gemakkelijk komt tot „moorden en vernielen in naam van recht, vrede, menslievendheid en vooruitgang”.

De steekhoudendste repliek tegen die Limburgse opgeblazen schrijverij vonden wij in „Het Vaderland”, van de hand van G. Hulsman. Kennelijk een christen, want hij meent, dat de zware levensgang der mensheid uiteindelijk gaat „per crucem ad

lucem”: door het kruis tot het licht”. Hulsman knoopt zijn beschouwingen vast aan het vrij pessimistische artikel, dat de dichter Greshoff, ook in „Het Vaderland”, wijdde aan Ina Boudier-Bakker's laatste boek „Finale”. Greshoff zei hierin o.m.: „Een ieder, die denkt en gevoelt, kan niet anders dan ongelukkig zijn”.

Hulsman twijfelde aanvankelijk aan Greshoff's pessimisme, later – na bestudering van André Parrot's boeken over het leven in de oudheid, moest hij hem gelijk geven. Hij schrijft dan o.m.: „De slaven hadden een vreselijk bestaan. Bekende vorsten als Sargon I en Sargon II beroemden zich op deze wreedheden. Zo was het in de oudheid vóór Christus en na Christus zijn de gruweldaden voortgezet. De zg. Christenvolken hebben elkaar ook weer met de grootste wreedheid bestreden. We hebben eerst gehad de strijd van de Germanen, van de Gothen en de Romeinen, en in later tijd een oorlog van 100 jaren tussen Engeland en Frankrijk, van 80 jaren tussen ons land en Spanje, in Duitsland een onderlinge oorlog van 30 jaren en nog kort geleden hebben we gehad de twee wereldoorlogen van 1914 tot 1918 en later van 1940 tot 1945, oorlogen die de grootste gruwelen van de oudheid overtroffen hebben”. Deze woorden van de christen Hulsman bevelen wij ter lezing aan aan die zonder twijfel rooms-katholieke, dūs (?) christelijke redacteur van „De nieuwe Limburger”. Niet om hem hard op zijn vingers te tikken, wel ietwat bescheidenheid te leren. Zeker de christen heeft geen reden zich op de borst te slaan...

Zeven vooraanstaande Amerikaanse geleerden hebben voorspellingen gedaan over het maatschappijbeeld, dat over honderd jaar overheersend zou zijn. Dr. Wernher von Braun – beroemd (berucht?) als de ontwerper van de Duitse V-2, doch nu Amerikaanser dan president Eisenhower – verklaarde dat de VS bij „de verovering van de on-eindige ruimte” de Russen voorbij zouden streven. Het zij zo...

Hij meent ook, dat de aardbewoners over honderd jaar mijnbouw zullen bedrijven op de maan en daar tunnels zullen aanleggen.

Nou, daar zit wat in. In die maan dan! Maar wat er in zit, daarover heeft Von Braun zich niet uitgelaten. Of er steenkool en olie zijn lijkt heel dubieus. Belangrijk is dit ook kennelijk niet: wij geloven dat Von Braun, via z'n ruimtesprong, de mens weer de gelegenheid wil scheppen ergens in te wroeten. Van de on-eindigheid naar de nauwste maan-tunnel, il n'y a qu'un pas.

Prof. John Weir hoopt, dat de mens zal leren zijn „gedachten aan anderen over te brengen, zonder woorden of gebaren te gebruiken”.

Ook daarvoor voelen wij veel. 't Is alleen maar jammer, dat wij er vrijwel zeker over honderd jaar niet meer zullen zijn. Want dan wordt het „schrijven” van Kritisch Allerlei een werkje, dat men kan afdoen in een luie stoel. Met allerlei denkbeeldige knipsels voor ons zouden wij onze gedachten kunnen inschakelen op de hersenen van onze abonnees en die denken dan K.A. met ons mee. Moeilijk zal het zijn, abonnementsgelden te innen van lieden, die clandestien mee-denken. Enfin, dergelijke moeilijkheden zullen de redacteurs van „De Linie” b.v. ook hebben.

En prof. Harrison Brown ziet in de toekomst alle grenzen tussen geschoolde en ongeschoolde arbeiders vervagen. „De mens van 2057 zal niet meer dan vier tot acht uur per week behoeven te werken.”

Ai, die arme mens van 2057! Een week telt 148 uren. Bij een achturige werkweek blijft er 140 uur privé-tijd over. Laat nu die toekomstmens een langslaper zijn, laat hij gemiddeld per dag tien uur in zijn bed vertoeven, dan moet hij nog wekelijks 70 uur doen aan (uiteraard zinvolle!) vrijetijdsbesteding. Tien uur iedere dag! Ai, arme mens van 2057! En wat gelukkig, dat wij er dan niet meer zullen zijn. Misschien is er één troost voor onze achter-, achterkleinkinderen: dat de meeste voorspellingen niet uitkomen...

OUDEJAARSVOND

Alleen bij 't vuur, mijn mond nog aan den wijn,
de oogen moe van 't lezen in gedichten.
Had ooit het leven anders kunnen zijn
dan wat het was: een jacht op droomgezichten?

Er vallen schoten, fluiten overkraait
op wallekanten 't kruisvuur veler wenschen.
Het jaar is in een wimperslag verwaaid –
en bijna even vlug vergaan de menschen.

Door zeis en zandloop worden zij getemd
tot duisterlingen, die met angst verwachten.
Slechts hem is 't leven altijd ongeremd
die met zijn droom dan dag durft overnachten.

Jan Engelman. Uit: „Facetten der Nederlandse poëzie”, uitg. Nijgh en Van Ditmar, 's-Gravenhage.

Landdag van „Socrates” wéér groot succes

Steeds weer blijkt, dat de „landdagen” van de humanistische stichting „Socrates” tot de succesrijkste werkzaamheden van deze instelling behoren. Die van 8 december over „Kunst, kritiek, moraal” – spreker prof. dr. G. Stuiveling – trok bijna 125 bezoekers naar de Internationale School voor Wijsbegeerte in Leusden; als wij het wel hebben een record. Dit verheugt ons bovenmate: niet om het record – want van dergelijke „instellingen” zijn wij niet bepaald bewonderaars – wel om het onloochenbare feit, dat zoveel mensen bereid blijken deze studiedagen van „Socrates” bij te wonen. Met de gedachte daaraan hopen wij, dat de volgende „landdag” (toch eigenlijk een zonderling woord) nog veel méér belangstellenden zal trekken.

Stuiveling behandelde dus het onderwerp „Kunst, kritiek, moraal” en hij hield zich getrouw aan de suggestie, die voorzitter prof. dr. L. G. v.d. Wal hem bij de opening deed. Van der Wal releveerde, waarom de Griekse wijsgeer Socrates bezwaren had tegen boeken: als deze vragen wekken geven zij nooit antwoord. „Stuiveling spreekt als een boek, maar hij geeft – vanmiddag – wel antwoord op vragen,” zei hij. Er is gediscussieerd – eerst in groepen, later in pleno – diepgaand en soms hartstochtelijk. Stuiveling had daarvoor de materie bij hopen aangedragen.

Hij begon met te verklaren, dat zeker naar zijn opvatting het steeds moeilijker wordt te zeggen, wat „kunst” eigenlijk is. Als wij het over kunst hebben spreken wij over een geestelijke menselijke prestatie. Schoonheid vinden wij ook bij dieren en bloemen, zelfs in de anorganische natuur, maar dat alles is iets geheel anders dan kunst. Een definitie kan men nog het best benaderen – maar niet meer dan dat – door te zeggen, dat kunst is ontsproten uit een bepaalde gemoedstoestand van de scheppende mens die daardoor bij de andere mens, de ontvangende, een verwante gemoedstoestand wil trachten te wekken. Als iets geen kunst is in deze zin wekt het die verwante gemoedstoestand niet, „werkt” het niet in de ander. Het is uiteraard mogelijk, dat „die ander” nog niet ontvankelijk is voor het kunstwerk, dan „wekt het nóg niet die verwante gemoedstoestand”. Het is duidelijk, zei Stuiveling met nadruk, dat er tussen schepper, schepping en „toeschouwer” een bepaalde relatie moet bestaan, wil kunst als kunst worden erkend, herkend.

Ingående op de vrijwel onbeantwoordbare vraag, wie gerechtigd zou zijn uit te maken, of iets kunst is toonde Stuiveling omstandig aan, dat bij beoordeling ook allerlei maatschappelijke en andere tijdelijke factoren een rol spelen. In de zeventiende eeuw gold Cats als de grootste dichter; wie durft dit nu nog te

zeggen? Aan het graf van de als genie vereerde Tollens hield in 1857 de inderdaad grote Bakhuizen van den Brink de herdenkingsrede. Toch is Tollens een terecht vergetene. Vóór 1880 durfde bijna niemand over Brederoo te spreken, zo „onfatsoenlijk” vond men hem; nu is hij als groot dichter erkend naast Vondel en Hooft. Succes waarborgt beslist geen kwaliteit: het meestgelezen boek is op dit ogenblik in ons land „Sisi” en dit alleen, omdat het de wensdromen van alle gefrustreerde jongevrouwen enigermate vorm geeft. Schilders, componisten en andere kunstenaars, die nu hoog in aanzien staan, zijn misschien over vrij korte tijd al vergeten. Zij, die nu in de schaduw leven, blijken wellicht achteraf meesters te zijn geweest. Dit verschijnsel noemde Stuiveling „historisch gezichtsbedrog.”

Bij die maatschappelijke en historische onzekerheden voegt zich nog de merkwaardige complicatie, dat ook het begrip „kunstenaar” en diens zelfbewustzijn als artiest in de loop der eeuwen zo sterke wijzigingen ondergingen. In de middeleeuwen was de kunstenaar „slechts” de superieure vakman, wiens naam ons nu nog veelal onbekend is. De renaissancekunstenaar voelde zich een vorst-naar-de-geest, die niet bereid was aan welke wereldlijke heersers ook concessies te doen. Tijdens het classicisme aanvaardden de meeste kunstenaars de voorschriften der groten onder hen of van voorgangers. De romantiek toont de kunstenaar louter als individu in al zijn gespletenheid en gepassioneertheid. De artiest eist de volstrekte vrijheid op „geheel zichzelf te zijn”, alles weer te geven wat hem inwendig beroert. Stuiveling voegde er voorzichtig achter, dat in dit licht gezien waarschijnlijk de romantiek tot in onze dagen haar uitlopers heeft. „Het gaat ons nu om de man of de vrouw achter het kunstwerk,” zei hij, en deze instelling t.o.v. kunst heeft vermoedelijk ook die „absurde jacht naar originaliteit” veroorzaakt, welke wij in onze dagen beleven.

Komend tot onderlinge werkingen tussen kunst, kritiek en moraal betoogde Stuiveling, dat zowel de architectuur als de muziek de minste last ondervinden van inmenging der moraal. Veel meer is dit het geval bij letteren en toneel, en bij de beeldende kunsten. In beide groepen is namelijk de mens, geestelijk en in uiterlijke verschijning, compleet aanwezig. Zolang de voorstellingen van de mens indifferent zijn of in de lijn der maatschappelijke moraal gebeurt er niets. Buiten alle morele overwegingen vallen altijd ook het landschap, de dierstudie, het stilleven, het mozaiek, de genrestukjes en gedeeltelijk ook, het portret. Opmerkelijk is het, dat ook de zg. abstracte kunst van „morele aanvechtingen” der beschouwers geen last heeft. Zij kan wel hevige discussies over stijlproblemen wekken, nooit echter twisten met als inzet: de zedelijkheid.

Hoe volkomen anders is het gesteld met het naakt. Dit wordt in het algemeen niet uit esthetische overwegingen afgewezen, maar omdat het „onfatsoenlijk” zou zijn. „Invloeden van kerkelijke aard spelen hierbij dikwijls een rol”, meende hij „en die spruiten dan voort uit een milieu, waar dag-in-dag-uit alles uit de bijbel aan elkaar wordt voorgelezen, ook het meest onzedelijke, dat daarin te vinden is. Voorgelezen aan kinderen van vijf, zes jaar en – wat erger is – aan overigens onvoorbereide pubers”. Ook trok Stuiveling van leer tegen hen, die alle

literatuur verketteren waarin „onzedelijke” situaties worden uitgebeeld... tot zelfs Van Lennep „Klaasje Zevenster”, omdat daarin een borsteelscène voorkomt.

De vraag besprekend, of kunst dan een volkomen eigen domein heeft, geheel staande boven of buiten de maatschappij, of dat – omgekeerd in zekere zin – de maatschappij de in haar levende normen aan de kunst mag opdringen stelde Stuiveling vast, dat ook kunst zich naar normen moet voegen. Maar, liet hij er onmiddellijk op volgen, dit zijn nooit absolute normen, die altijd, en hier en overal, gelden.

Hoe huichelachtig dikwijls de uitwerking van maatschappelijke normen is toonde Stuiveling aan met een voorbeeld uit het Engeland van rond 1850: de tijd, dat de fatsoensopvattingen in de „upper ten” uitermate streng werden gehandhaafd, toen meisjes uit die kring zonder de geringste voorbereiding het huwelijk ingingen. Maar in diezelfde tijd bouwden architecten – in opdracht van de handhavers van die „supermoraal” – de meest afschuwelijke arbeiderswijken, waar vrijwel iedere mogelijkheid tot hooghouden van „het fatsoen” ontbrak. Deze enerzijds ver-overspannen fatsoensopvatting, anderszijds volmaakte onverschilligheid t.a.v. „fatsoen” drong zich ook op aan de kunst, hetgeen blijkt uit de talrijke processen tegen kunstenaars, in wier werk „men” aanranding van de fatsoensnormen ontdekt meende te hebben.

„En nog is het zo”, zei Stuiveling fel, „nóg hebben te veel overheidspersonen de neiging, zich als de enige volwassenen in deze wereld te etaleren, die hebben te waken over ons fatsoen. Maar ik zeg: kunst is een uiting van volwassenen voor volwassenen. Mensen, die mondig genoeg worden geacht belasting te betalen, in militaire dienst te gaan, getrouwd te zijn, een maatschappelijke functie te vervullen, ja het kiesrecht te hanteren, deze mensen moeten geacht worden over voldoende verantwoordelijkheidsgevoel te beschikken om uit te maken, of zij iets als kunst willen aanvaarden of niet. Dat behoeft de overheid niet voor hen te doen. Ik weet, dat men daarbij soms risico's loopt, maar die moet men dan maar aanvaarden. Niemand staat buiten of boven de gemeenschap der mensen, niet de genieën – die misschien onder ons leven en van wiens bestaan wij nog niet bewust zijn – maar zeker niet de lieden, die overheidsfuncties bekleden”.

Bij het beantwoorden van de vele vragen legde Stuiveling er nog eens sterk de nadruk op, dat kunst nooit te begrijpen is, „wel kan zij ons grijpen”. Tot hoe dwaze toestanden overheidsingrijpen – uit „fatsoensoverwegingen” – soms kan leiden toonde hij aan met de gebeurtenis, enkele jaren geleden in Delft voorgevallen. Daar liet de burgemeester een naakt van Jan Sluyters verwijderen, daarmee een onzer grootste kunstenaars en de bezitter van het doek, dr. Reser, in het openbaar diskwalificerend. „Zodra dogma's optreden is het met de vrijheid van denken en handelen, ook van de kunstenaar, gedaan”, zei hij.

J. v. S.

Krasse uitspraak

„Schakelt men God uit, dan is het met Nederland en Oranje gedaan. De mens die van de dienst aan God niet wil weten, hij ontadelt zich”.

Sneeker Nieuwsblad, 5-5-1950.

„Onverdraagzaamheid die van een kerk uitgaat is een groter kwaad dan die van een dictatuur, die in haar onverdraagzaamheid slechts zichzelf is”.

Theodor Plievier in: Vrij Nederland, 1-7-1950.

Lezingen voor de Vara

22 december: dr. J. C. Brandt Corstius over „Zij vertonen een zon in hun schaduw”.

29 december: dr. D. H. Prins over „Wie zijn eigen weg baant door de wereld, hoort in het leven eens zijn eigen lied (A. Roland Holst)”.

P. J. Suasso de Lima de Prado W.P. *Lui-
paardmannen en Slangendansers*; Scheltens &
Giltay, Amsterdam 1957.

De schrijver van dit boek behoort tot de Witte Paters, die in Afrika Missiewerk verrichten. Na bijna negen jaar in Centraal Afrika te hebben dienst gedaan is hij, door ziekte gedwongen, in ons land teruggekeerd, waar hij nog een functie in de organisatie zijner orde uitoefent. Bijna dagelijks vervult hij spreekbeurten over Afrika, waarin hij de (zwarte) Afrikaners warm verdedigt en rassendiscriminatie in uitgebreidste zin gedocumenteerd bestrijdt. Indien de lezers van M. en W. hem eens horen kunnen, raad ik hen ten zeerste aan dit te doen. Want hij heeft deze negen jaren in nauwe betrekking tot de Afrikaners gestaan. Hij spreekt hun taal, kent hun gebruiken en organisatievormen. En hij vertoont soms ook prachtige, door de Witte Paters vervaardigde kleurenfilms, waarvan die over „van boom tot schip” en die over de uitbarsting van een vulkaan niet alleen instructief, maar ook bijzonder fraai zijn. En Pater Suasso heeft bovendien deze uitbarsting zelf bijgewoond.

Zijn boek is op dezelfde wijze samengesteld als zijn toespraken. Het bevat prachtige Afrikaanse legenden en verhalen van en over gewone Afrikaanse mensen en algemene beschouwingen. De R.K. Kerk sticht in Afrika scholen, drukkerijen, fabrieken enz. en in al deze instellingen, en in de Kerk zelf, heeft Pater Suasso naast deze mensen gestaan, met hen gewerkt. En negen jaar is voor een zo welwillende toeschouwer en medewerker lang genoeg om veel van hen in zich op te nemen. Wanneer hij verklaart, dat zij in mogelijkheden van ontwikkeling niet voor blanken behoeven onder te doen, zegt dit veel, gezien deze contacten die hij met hen gehad heeft.

De titel van zijn boek lijkt sensationeel, maar dat is de inhoud geenszins, al staan er vanzelfsprekend voor ons besef vreemde dingen in, omdat die daar nu eenmaal gebeuren. Maar dit is niet alleen goed om ons de Afrikaanse cultuur te leren kennen maar ook om af en toe ons in deze spiegel de eigene te doen zien.

Van historisch en sociaal belang is vooral wat hij vertelt over Oeganda, het land waar hij gewerkt heeft.

Toen John Gunther (wiens boek „Afrika in de Branding” ik in een vorig nummer besprak) naar Afrika ging, zei Churchill tegen hem: „Slaat U Oeganda niet over!” En merkwaardig is wat Gunther vertelt over de geniale gedachten die Churchill in 1908 reeds over dit land neergeschreven heeft. Pater Suasso heeft het (on)geluk gehad de Kabaka-crisis mee te maken. Daarover hebben wij allen veel gelezen, maar hier schrijft iemand, die de Kabaka (vorst van Oeganda) meerdere malen gesproken heeft in deze dagen en die zijn broer als leerling op zijn instituut heeft gehad.

Maar hij schrijft ook over andere gebieden in Afrika en blijkt over veel materiaal te be-

Een Nederlander over Afrika

schikken uit de krant en de verdere gegevens van zijn orde. Bijzonder belangwekkend is zijn bespreking van het Kongolese Manifest, dat 1 juli 1956 door Kongolese intellectuelen is gepubliceerd. Tragisch is – op dit moment! – wat hij over de hervormingspogingen der Fransen meedeelt. En leerzaam wat hij vertelt over de bewustwording van de Afrikaanse leiders. Zij „weten dat veel technische hulp niet zou worden verleend, althans niet in die mate en met die snelheid, als er geen communistisch gevaar dreigde”. „De emancipatiecrisis, waarin Afrika op het ogenblik verkeert – schrijft hij – ligt minstens evenzeer op het geestelijk als op het materiële vlak, getuige alleen reeds de kwestie van achterdocht en wantrouwen, die niet door miljoenen (dollars) te overbruggen is”. De westerse volkeren moeten z.i. geïnspireerd worden tot deze – ook humanistische! – taak „om de zwarte mens belangeloos te helpen volledig zichzelf te zijn”.

Dat het daarvoor hoogste tijd is, heeft o.m. de Mau-Mau-opstand in het aan Oeganda naburige Kenya geleerd. De eerste berichten daarover „hebben een golf van gejuich verwekt onder alle zwarte volken”. „Waarom? ... Is de haat tegen de blanken dan reeds zo groot, dat een opstand ergens in een hoekje van Afrika de vrees wettigt, dat het uur der afrekening is aangebroken?”

Merkwaardig is, dat Pater Suasso inzake Kenya enkele feiten anders beschrijft dan men van hem zou verwachten. Ten eerste neemt ook hij zonder meer aan, dat de nog steeds gevangen gehouden Kikuyu-leider Jomo Kenyatta stichter van de Mau-Mau is, hetgeen nimmer is aangetoond. Terecht wijst John Gunther op het feit, dat Prof. Leakey zich als tolk uit het proces Kenyatta heeft teruggetrokken en dat „toen Kenyatta werd gearresteerd, er nog maar één blanke vermoord was”. En eigenlijk ten overvloede schrijft hij nog „dat de Mau-Mau-opstand hals over kop door Jomo Kenyatta is uitgevonden, is natuurlijk belachelijk”. Ten tweede bevreedt het, dat Pater Suasso, die actief aan het verzet 1940-45 hier te lande deelgenomen heeft, niet begrijpt, waarom de Mau-Mau zo wreed tegen eigen stamgenoten opgetreden is. Heeft men hier tijdens de bezetting de N.S.B.-ers vooral niet meer gehaat dan de bezetters zelf? Van een primitiever volk kan men tegenover „verraders” een nog fellere reactie verwachten.

Een Gouverneur van de Belgische Congo – ik meen zelfs dat het de huidige is geweest – heeft gezegd, dat het noodlot van de hervormingen in de koloniën is, dat zij steeds te laat komen, n.l. wanneer zij geen effect meer sorteren. Mensen als Pater Suasso wijzen op de hervormingen, die nu nog kans van slagen zouden kunnen hebben in een werelddeel, dat voor goed en grondig in beweging gekomen is.

J. B. MEIJER

De spiegel die antwoord geeft

De mode houdt ons, humanisten, toch nog steeds bezig, en geen wonder! Is ze niet de spiegel van onze (mannen) ziel? Kom, zusters, laat het er niet bij zitten, vat uw taak en wees die spiegel. Waarom zo boos, mijne heren, nu het helaas eens de ligne sac moet zijn? Alles op zijn beurt, het is niet onze schuld, wij zijn slechts de spiegel, de spiegel en anders niet ... uw dienaar, uw geweten, uw zondebok, als het moet!

De ligne sac is een eerlijk teken van deze tijd, of eigenlijk die tijd vooruit. Ze is een vraagteken, een open plek die ingevuld moet worden. Ze verwijst – of u dat nu wilt of niet – naar een komende geboorte. Natuurlijk, zonder heden geen toekomst, iets van de vrouw van nu moet dus reëel zichtbaar blijven, ze kan niet helemaal weggemoffeld worden als een beeld dat nog niet is onthuld. En daarom steken de benen er van onderen uit, om op te lopen natuurlijk, en tot aan de knie.

De hakjes zijn hoog, zeer hoog, en uitermate dun. Ze moeten waarschijnlijk dienen om de bol der zelfgenoegzaamheid door te prikken. Onze tijd is zeer functioneel, zoals wij allen weten. De puntige neuzen zijn om mee te schoppen.

Als het hierbij bleef was het inderdaad akelig gesteld met de ligne sac. Maar het blijft er niet bij. Want aan het andere eind van deze ongeboren ziel der komende tijden roepen de ogen smekend en angstig om genade. De vrouw van nu staat op het schavot, en de jury, in de steden, de straten, de fabrieken, de bioscopen, de vergaderzalen; wij, u, zij allen – de jury zal morgen haar uitspraak doen.

Moet de vrouw nu maar eens voorgoed sterven, zodat het uit is met het kwaad en de wereld, of ontwaakt Eros om haar te redden voor het te laat is?

Dames, zegt u nu niet: al die fratsen, dat is niets voor mij, ik ben toch te dik. Als u dat zegt, is het uit, heus. Dan krijgen we het atoomtijdperk zonder meer, de hemel zonder aarde. Het doet er in wezen niet toe of u dik of dun bent, lang of kort. U moet werken met de middelen die u heeft, u en niet een ander! Hoe, dat is uw zaak.

Maar als u toevallig tot de uitverkorenen behoort die de ligne sac kunnen dragen, vergeet u dan vooral die ogen niet, want anders is alles vergeefs, dan begint het allemaal weer van voren af aan: Dan winnen de benen, niets dan de benen, en Maria in de hemel en de godinnen in de keuken van ons bestaan doen de rest wel.

Dames, denkt u er om, u kunt gerust een bescheiden gebruik maken van mascara en paarse of groene schaduw, maar dat zijn hulpmiddelen, ze vervangen de noodkreet van uw ogen niet. Integendeel, uw blik wordt er door versterkt als een levend schilderij door een lijst. Met uw ogen kunt u niet vals spelen, niet liegen, geen centimeter.

Wees dan uzelf van alle tijden, maar ook van deze tijd. En nu maar afwachten wie onder een zondagochtendpreek met de ligne sac binnen durft te komen!

De film en de menselijke verantwoordelijkheid

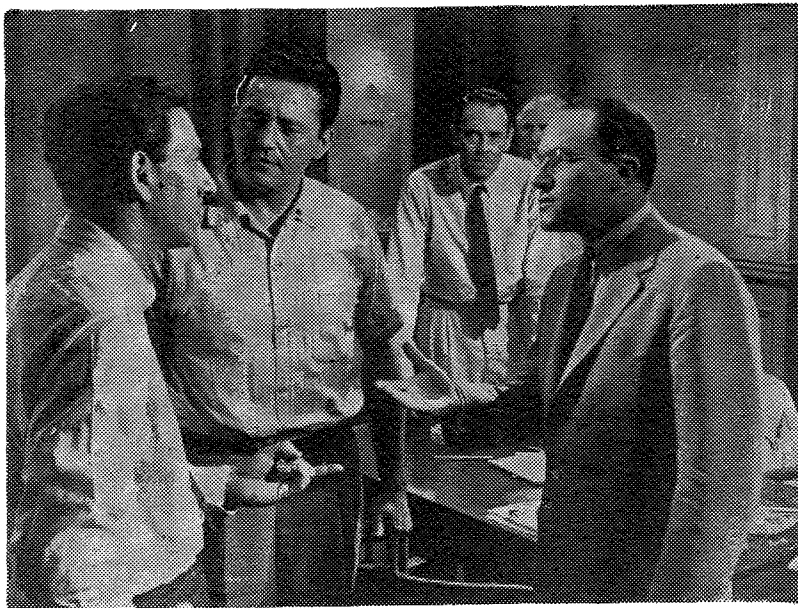
Er draait op het ogenblik in onze bioscopen een film, die ons confronteert met de menselijke verantwoordelijkheid in zijn meest directe, meest consequente vorm: de verantwoordelijkheid voor het leven van een medemens.

„Twelve Angry Men” (Nederlandse titel: De Twaalf Gezworenen) door de tot dusver onbekende regisseur Sidney Lumet gemaakt naar een televisie-script van Reginald Rose speelt zich af in de grauwe, trieste jurykamer van een Amerikaans gerechtsgebouw, waar twaalf zwetende, door de hitte geïrriteerde mannen moeten beslissen over het lot van een achttienjarige jongen, die ervan wordt beschuldigd zijn vader te hebben vermoord. Het is letterlijk „a matter of life and death” en het oordeel moet eenstemmig zijn. De bewijzen schijnen onweerlegbaar en elf der twaalf gezworenen bedenken zich dan ook niet lang en stemmen „schuldig.” Doch er is er één, die twijfelt, één, wiens hele wezen in opstand komt tegen het feit, dat binnen de vijf minuten over het leven van een mens zal worden beslist. Hij stemt „niet schuldig”, hij zet zijn argumenten uiteen, hij ontrafelt de getuigenverklaringen, hij eist herstemming, telkens weer. Eerst krijgt hij één medestander, dan twee, dan drie, totdat tenslotte alle juryleden ervan overtuigd zijn dat de zaak niet zo waterdicht is als zij dachten en eenstemmig „niet schuldig” stemmen.

„Twelve Angry Men” is een voortreffelijke film, een film die bij de filmcriticus een sterke neiging tot jubelen en juichen oproept, om datgene wat de filmkunst vermag. De filmkunst, ja. Dat mag wel eens uitdrukkelijk gezegd worden, want er zijn mensen, die menen dat de filmcritici die het altijd hebben over „de taal van de film” en „de normen van de film” door „Twelve Angry Men” toch maar lelijk in hun hemd worden gezet. „Waar blijven jullie nu met je geschimp op verfilmd toneel?” zeggen ze. „Twelve Angry Men” is zuiver verfilmd toneel: hij houdt strak vast aan eenheid van tijd en plaats en hij steunt op de dialoog.

Maar die mensen hebben toch echt ongelijk, want zij staren zich dood op de uiterlijke wetten en verliezen de innerlijke uit het oog. Het is een misvatting te menen, dat een film pas waarlijk film is, als de camera door een zo groot mogelijke ruimte dwaalt en ons meeneemt naar plaatsen, die wij met de toneelkijker niet kunnen bereiken. De camera kan zich derhalve in horizontale ook in verticale richting bewegen, dat wil zeggen hij kan af dalen in de diepten van de menselijke psyche en dat doet hij in „Twelve Angry Men”. Steunt de film op de dialoog? Zeer zeker niet: hij steunt op een volmaakt samenspel van camerawerk en dialoog. Minstens even belangrijk als de woorden zijn de gezichtsuitdrukkingen, de kleine zenuwtrekkinkjes rond de ogen, de bijna onmerkbare gebaren der handen, het walmende sigarettepeukje op de overvolle asbak, het groefje dat een bril in een neusrug pleegt te stempelen: allemaal dingen, waarop door de close-up onze aandacht wordt gevestigd. Dat deze close-ups zo vloeiend, zo vanzelfsprekend worden gebruikt dat wij het ons in de spanning waarin de film ons brengt nauwelijks bewust zijn, pleit alleen maar voor de grootheid van de regisseur: bij echte kunst dringt de techniek zich niet op, maar hij wordt wel degelijk tot in de finesses beheerst.

De twaalf gezworenen worden in die broeiend hete kamer naakt voor ons uitgekleeft. Daar staan ze; de domme handels-

Vier van de „Twelve Angry Men”, die in de boeiende film van Sidney Lumet moeten beslissen over leven en dood.

reiziger, die zo graag gauw naar zijn rugbywedstrijd wil; de vader, die wordt verteerd door haat-liefde voor de zoon die hem in de steek heeft gelaten en daarom als het ware smeekt om de schuld van die andere ontaarde zoon; de reclame-man, die volstrekt onmachtig is er een eigen mening, een eigen geweten op na te houden, die gedoemd is zich altijd en onder alle omstandigheden bij de meerderheid aan te sluiten; de intelligente, gevoelige architect die koppig doorvecht voor een goede zaak en uiteindelijk wint. Daar staan ze allemaal: geen van hen is echt slecht, sommigen zijn door en door fatsoenlijk, anderen dom of bang of gespeend van elke fantasie en elk invoelingsvermogen. Zij houden het leven van een mens in hun handen. „En de jurykamer is de wereld...”

Alhoewel er, anders dan in de Franse film „Justice est Faite” van André Cayatte (de vergelijking dringt zich onwillekeurig op) geen enkele maal tegen de jury-rechtspraak wordt geargumenteerd, alhoewel het zelfs aan deze speciale jury te danken is dat een (misschien)

onschuldige niet op de elektrische stoel belandt, is de film in wezen toch een indrukwekkend betoog tegen de jury-rechtspraak. Wat zou er zijn gebeurd als die taaie doordrijver van een architect er niet bij was geweest? Dan zouden die twaalf mensen zich misschien schuldig hebben gemaakt aan moord. De stem des volks is lang niet altijd de stem van het geweten: soms is zij de stem van de haat, de stem van het onverstand, de stem van de onmacht en de verwarring des geestes. Mensen die niet zijn geoefend in het „lezen” van bewijsmateriaal en getuigenverklaringen, mensen die de weg niet weten in het labyrint der gerechtelijke procedures, kunnen niet objectief rechtspreken.

En objectief moet het recht zijn.

Tot deze en tot nog vele andere overwegingen geeft de film „Twelve Angry Men” stof. Hij is in de eerste plaats een groot kunstwerk, in de tweede plaats een uitstekende discussiebasis. En zonder het eerste zou het tweede niet wel mogelijk zijn.

WILLY BERG

Acht minuten aandacht

PSYCHOLOGEN hebben uitgezocht, dat de mens gemiddeld slechts acht minuten achter elkaar geconfronteerd naar een lezing of rede kan luisteren. Daarna gaat de aandacht bijna ongemerkt allerlei zijpaden op totdat de spreker iets zo treffends zegt, dat er weer acht minuten van hevige aandacht volgen.

Een dergelijke ontdekking moet vooral indruk maken op instellingen als de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, die immers per jaar honderden lezingen door het hele land organiseert. De sekretaris, dr. P. H. Schröder heeft zich bijvoorbeeld afgevraagd, wat er wel bij de Nutsleden uit het Drentse Annakerveen blijft hangen van een lezing over IJsland.

Het is niet bij dit peinzen gebleven. Sinds enige tijd experimenteert het Nut met een ander soort lezingen. In de eerste plaats wil men be-

vorderen, dat de mensen niet meer op lange rijen naast elkaar zitten, maar in groepjes aan tafeltjes. Op elk tafeltje ligt een vel papier, waarop het publiek een aantal vraagpunten over het te behandelen onderwerp schrijft. Men hield bijvoorbeeld een lezing over het onderwerp: „Hoe komt een weerbericht tot stand?” Op de briefjes verschenen punten als: schapewolkjes, laagvliegende zwaluwen, morgenrood, water in de sloot, zwanen, die met hun rug naar de wind gaan liggen.

Voordat de eigenlijke lezing begon, werden al deze punten opgelezen, en de spreker had zich daarna maar aan het opgesomde aan te passen. Op die manier ontstond een lezing, die publiek langer dan acht minuten geboeid hield, omdat het zelf aan het onderwerp had meegewerkt.

Het eenrichtingverkeer spreker-publiek moet worden vervangen door een wisselwerking. De vraag rest, hoeveel miljoenen woorden er reeds gesproken zijn voor mensen, die het eigenlijk niet langer dan acht minuten konden uithouden.

Een katholieke visie op de geestelijke volksgezondheid

Onlangs werd door het Centrum voor Katholieke Medisch-Opvoedkundige Bureau's een studiebijeenkomst georganiseerd, waar enkele opmerkelijke referaten werden gehouden. Hiervan vonden wij in „De Maasbode” een uitvoerig verslag, waaraan wij het een en ander ontleen. De zenuwarts dr. C. J. B. J. Trimbos ontkende dat wij ooit geestelijke stoornissen door preventieve maatregelen zullen kunnen uitbannen.

De geestelijke stoornissen zijn op een historisch-verklaarbare wijze bekend geworden als psychiatrische ziektebeelden, maar in wezen is er een groot verschil met de lichamelijke ziektebeelden. Geestelijke stoornissen liggen op een veel dieper niveau. Zij hebben te maken met het probleem van het menselijke bestaan, waarop ieder mens een bevredigend antwoord moet zien te vinden. En de geestelijke stoornis ontstaat juist als de mens dit antwoord niet meer weet te vinden, zoals in het moderne cultuurpatroon maar al te vaak voorkomt. Dit menselijke tekort-schieten t.a.v. de menselijke bestaansproblematiek zal nooit helemaal weggewerkt kunnen worden, maar wel zullen we dit natuurlijk zoveel mogelijk moeten nastreven...

We moeten er hierbij niet alleen naar streven het individu geschikt te maken voor de huidige samenleving, maar ook de moderne samenlevingsstructuur zoveel mogelijk menswaardig maken.

Prof. dr. F. J. J. Buitendijk wees in een referaat op de betekenis van de lichamelijke opvoeding. De lichamelijke opvoeding omvat de volgende waardevolle aspecten: zij geeft gelegenheid de lichamelijke potenties te ervaren, zij biedt ontspanning, doordat zij de mens doet opgaan in iets buiten hem, waardoor hij zichzelf even vergeet, zij is onontbeerlijk voor een harmonische ontwikkeling van de mens als geestelijk-stoffelijk wezen, zij vereist een gezonde inspanning, voedt op tot samenspel en tot een goede lichaamshouding en lichaamsbeweging.

Ongunstig effect

Het streven naar topprestaties en de daartoe vereiste systematische training, welke door de betaalde sport zo sterk in de hand worden gewerkt, achtte prof. Buitendijk echter allesbehalve een positieve factor voor de geestelijke volksgezondheid. Hiervan gaat, zo meende hij, een zeer ongunstig effect uit. Dit streven leidt nl. tot een zeer eenzijdige concentratie en gerichtheid. Uit een onderzoek, dat hij eens had ingesteld naar de gezondheidstoestand van olympische cracks was hem gebleken, dat een zeer groot aantal hiervan thuis hoorde in een inrichting voor psychopaten!

Het meest opmerkelijk vonden wij echter de rede van prof. dr. H. M. M. Fortmann, waarover „De Maasbode” o.m. het volgende schreef:

Op het huidige cultuurbeeld is al zeer veel kritiek uitgeoefend. Prof. Fortmann concentreerde zich in zijn voordracht op twee negatieve tendenties in onze moderne cultuur, nl. de systematische onderschatting van de vitale waarden en een even systematische overschatting van de potenties van de wil.

Deze kritiek is overigens al oud. Friedrich Nietzsche is reeds met grote felheid van leer getrokken tegen de valse spiritualisering van zijn tijd en opgekomen voor de vitale waar-

den. We zitten thans nog altijd met het conflict tussen de wereld van het redelijke, de plicht en de wereld van het zinnelijke, de driftten in ons.

Begin der verlossing

Het probleem, waarvoor we staan, is hoe tot een nieuwe christelijke integratie te komen tussen beide aspecten van de mens, hoe de rede „zinnelijk” en de zinnelijke wereld „redelijk” te maken. Dit is het begin van alle verlossing.

Het zou interessant zijn vroegere heiligenlevens eens aan een diepte-psychologisch onderzoek te onderwerpen om na te gaan, of de wereld van het onbewuste in deze heiligen wel even „verlost” en gelouterd was dan hun bewuste leven.

Hoe tot de juist genoemde integratie te geraken? Prof. Fortmann kon ten deze nog slechts een voorlopige oriëntatie geven. In allerlei moraal- en kerkboeken wordt erop aangedrongen, dat we hard zijn tegen de wereld van de zinnen. Prof. Fortmann had in dit soort opvoeding van het zedelijk leven weinig fiducia. Er is niets in de mens, dat met hardheid behandeld moet worden, ook niet ons driftleven, zo vond hij.

Wat we wel moeten hebben, dat is geduld met ons zelf en met anderen. Theologie en moraal moeten meer dynamisch worden, meer ruimte laten voor groei en ontwikkeling, want de mens is een zich ontwikkelend wezen. We moeten op zedelijk en godsdienstig gebied niet

te vroeg met het hoogste beginnen, niet te vlug leren hoogvliegen.

Voor de groei naar een nieuwe integratie is tenslotte nodig een goede communicatie met de medemens.

Drie gevaren

We moeten ons als katholieken met deze problematiek blijven bezig houden, zodat we heengroeien naar een nieuwe christelijke anthropologie, afgestemd op onze moderne cultuur. In verband hiermede wees prof. Fortmann tenslotte op een drietal gevaren, die het katholieke denken bedreigen. Gevaren, die inderdaad niet onderschat mogen worden.

In de eerste plaats zijn we als katholiek vaak te lui om zelf te denken. We hebben de waarheid en menen daarmee ontslagen te zijn van verder creatief denken. We prediken al 20 eeuwen de liefde als de spil, waarom de samenleving draait, maar laten na de wegen aan te geven om die liefde in de praktijk van het leven waar te maken.

De katholieke samenleving is vaak te traag om de eigen problemen te doordenken. Daarom hebben we de ketterij nodig om over deze traagheid heen te komen. In de tweede plaats zijn we bang om te denken. We durven de problemen vaak niet onder de ogen te zien. En tenslotte worden we als katholieken bedreigd door ongelof. We geloven niet in onze opdracht in deze wereld. We zien de verlossing teveel als iets van het Hiernamaals. Maar we moeten deze verlossing reeds hier op deze wereld nastreven.” Tot zover „De Maasbode”.

Onnodig te zeggen, dat de conclusies van prof. Fortmann ons verrasten. Hier is iemand aan het woord, die het er op waagt een kritisch geluid te doen horen over allerlei oude en vertrouwde moralistische opvattingen, die de mens belemmeren uit te groeien tot een volledig, harmonisch mens-zijn. Daarom was dit referaat uit katholieke kring voor ons humanisten een blijde verrassing!

Hulp aan de naaste (I)

Luisterend naar sommige radio-uitzendingen, waarin over het gebeurde in Hongarije en de hulpverlening aan het land en z'n vluchtelingen gesproken werd kan een buitenkerkelijke tot grote verwondering geraken. Uit hetgeen de sprekers van deze uitzendingen soms zeiden, bleek, dat het voor hen een onomstotelijk feit is, dat deze spontane hulp uit dit diepgaande gevoel voor de Hongaren vanzelfsprekend voortkomt uit christelijke overtuiging, christelijk gevoel voor de naaste, christelijk mededogen. Men is er vermoedelijk nooit toe gekomen er over na te denken, laat staan eens na te gaan, of en in hoeverre de humanisten, de vrijdenkers en andere onkerkelijken eenzelfde mededogen voelen en hulp aan de ander-in-nood kunnen en willen opbrengen, in de acties voor Hongarije ook werkelijk opgebracht hebben, zelfs al weten zij, dat dit volk voor een groot deel rooms is.

Hoe zit het met dit soort zaken eigenlijk? Moet men eerst bij een of andere godsdienstige richting behoren om te kunnen ontwaken tot liefde tot de naaste? Of is deze eigenschap van het christelijk geloof soms geënt op de een of andere oude, in de gehele mensheid levende eigenschap? Zoals de kerstmisviering met z'n boom en lichtjes geënt werd op het midwinterfeest van de heidenen? Dit is een belangwekkend onderwerp om eens te overdenken.

Stel, je zit in een bus, die tamelijk vol is. Je zit op de voorbank, zodat je, achteruit rijdend, de meeste anderen in het gezicht kunt zien. Je verveelt je nogal en houdt jezelf bij tijd en wijle

bezig met het bestuderen van die gezichten tegenover je. Sommige vind je sympathiek of knap, andere vervelend, lelijk... „Vast 'n rooie”, „'n ouwe vrijster”, „'n degelijk iemand”, „'n blikken dominee”, „'n echte kapitalist”, „'n benepen burgerman”, „'n vlotte meid”... enfin, noem maar op. Verder kom je niet, deze mensen zijn niet meer dan objecten voor je, waarover je je 'n vluchtig oordeel aanmeet, min of meer vleidend, naarmate je min of meer kritisch bent ingesteld, een oordeel dus, dat eigenlijk 'n soort projectie van jezelf is...

De bus maakt plots een enorme zwaai, ieder een wordt van zijn plaats gesmeten; nóg 'n zwaai en blijkbaar glijdt de bus met z'n neus de diepte in. Een hevige slag volgt, water spat en golft reeds langs de ruiten... Je zit vlak bij het noodluik. Je weet er bij te komen, het open te trekken en je naar boven te hijsen. Nu zit je boven op de bus, die een paar decimeters boven water blijkt uit te steken. Uit de opening van het luik klinkt wanhopig gegil en angstgeroep. Je bent tegelijk hevig verschrokken en uiterst bij je positieven. Je bukt je over de opening en begint mensen naar boven te trekken, ondanks dat het gevaar groot is, dat zij je in hun doodsangst weer omlaag zullen sleuren... Mensen. De „oude vrijster”, de „smerige rooie”, de „blikken dominee” bestaan niet meer. Je helpt mensen in nood. Je naasten.

Ook zeg je, alvorens te gaan helpen niet eerst tot jezelf: ik ben gereformeerd, (of partij v. d.

(Vervolg op pag. 7)

(Vervolg van pag. 6)

arbeid, of hottentot, of vrijdenker) kan ik deze lieden van zo heel andere instelling, geloof, stand, ras, kleur eigenlijk wel helpen?! Welnee! Je helpt! Je zegt of denkt zelfs helemaal niets over jezelf; als er ooit een ogenblik in je leven was, waarin je je totaal *niet* van jezelf bewust was, dan is het dit wel. Je helpt. Mensen. Je doet dit, moet dit doen, even onherroepelijk als dat je rennen zou, als 'n leeuw je op de hielen zat; of dat je naar een glas water zou grijpen, als je dagenlang dorst had geleden... In één woord, je gehoorzaamt aan een natuurwet, een drift, die in „normale” omstandigheden blijkbaar slaapt en die onmiddellijk ontwaakt, zodra een soortgenoot in levensgevaar komt te verkeren.

Ja, na afloop van een dergelijk gebeuren kan men zich er tot in z'n vezelen ootmoedig over verwonderen en er diep van onder de indruk komen, dat men blijkbaar toch over een grote reserve aan mensenliefde en moed beschikt, die in hachelijke ogenblikken dan spontaan te voorschijn wil springen.

Want deze spontane hulp aan de naaste, welke het „zelf” volkomen doet vergeten, doorbreekt juist ook voor de „redder” de vele kunstmatige barricaden tussen hem en z'n medemens. Deze oer-drang een ander van de „soort” bij te staan in z'n nood, herstelt voor een ogenblik het oer-besef van saamhorigheid van mens en mens; herstelt daarmee ook het gevoel van geborgenheid dat voortvloeit uit het begrijpen onverbreeklijk deel uit te maken van de grote groep, die mensheid heet; deze *gegeven* hulp vernietigt het gevoel een eenzame eenling te zijn te midden van vreemden — „objecten” van het een of andere type.

Vandaar dat personen, die na een heldhaftige redding geëerd en gedecoreerd worden, zich hier dikwijls werkelijk bijna ongelukkig onder voelen. Al beseffen zij dit waarschijnlijk niet in woorden, zij voelen nog zuiver aan, dat een beloning voor iets, wat zij niet konden nalaten en hetgeen zij ervaren hebben als een soort heerlijke verlossing, op z'n zachtst gezegd onzinnig is. (Zoiets alsof men een vrouw, die zojuist een kind op de wereld heeft gebracht, een footje voor de moeite zou geven...!) „Ik kon toch niet anders...” stamelt zo iemand dan afwerend als antwoord op de ophemelende volzinnen, terwijl hij geeneerd op het zilveren of gouden schijfje in z'n hand tuurt...

In het boek „Geef mij mijn heuvels en rivieren weer”, door I. Feng, dat het onopgesmukte verslag is van iemand, die in 1937, na de Japanse inval in China heeft meegevochten, valt op de pag. 41 en 42 te lezen hoe soldaten vol deernis een voor het oorlogsgeweld vluchtende familie in nood bijstaan. Wanneer men een boek als dit leest, vergeet men totaal dat het van een Chinees over Chinezen gaat. De menselijke gevoelens en reacties die er in voorkomen zouden geheel en al een beschrijving kunnen zijn van b.v. gebeurtenissen in ons land gedurende 1940-44. Deze Chinese soldaten worden bij het zien hoe hun medemensens lijden, met innerlijke ontferming bewogen...

Deze oerdrift te helpen, woont in ieder mens, (en min of meer in ieder in groepsverband levend dier!) wie hij ook is, waar hij ook leeft, welk etiket hij zichzelf misschien ook heeft opgeplakt; etiket, dat één van de vele gewichtigheden van de mens is, waar hij zich grondig druk mee en over pleegt te maken, tot het leven op een keer werkelijk genoeg doorbreekt om de volslagen kunstmatigheid er van aan te tonen.

Er staat in het Nieuwe Testament een verhaal, dat geheel en al bevestigt, dat deze oerdrift tot helpen de werkelijke bron van de naastenliefde is, n.l.: de geschiedenis van de barmhartige Samaritaan. Wie is hier „de naaste”? Niet de vrome etiketdragers, die zich met dit etiket blijkbaar dermate hebben dichtgeplakt, dat zij naasten hulp niet meer kunnen of durven opbrengen.

Het is een man, die niet tot „de ware leer” behoort — en zich daar vermoedelijk ook niet in 't minst om bekommert! — in wie de ontferming jegens de medemens-in-nood spontaan wakker wordt en tot helpen drijft.

Dit bijbelverhaal toont waarschuwend aan hoe het „waar” en gewichtig achten van een bepaalde levensovertuiging boven die van anderen het grote gevaar van verstarring met zich meebrengt, van uitkristallisatie in dogma, zo onherroepelijk, dat de natuurlijke verbondenheid van mens tot mens definitief verbroken raakt, zelfs tot vijandigheid kan verkeren. Hiervan liggen de voorbeelden in de geschiedenis natuurlijk voor het grijpen. Hedendaagse zijn b.v. de onderdrukking van de protestanten in Spanje; het neerslaan van de wil vrij te zijn, in Hongarije; het optreden van mister Ace Carter, de Hitler van Alabama, de profeet van de superioriteit van het Anglo-saksische ras boven het zwarte. Wil men van zijn uitverkoren groep lid worden, dan moet men o.a. verklaren te geloven in de goddelijkheid van Jezus Christus... Enz!

„Naastenliefde” van deze verstarring in welke graad ook, uitgepredikt en uitgeoefend, kan dan makkelijk ontaarden in een opgelegd, kunstmatig iets; (de „Winterhilfe!”)

Een zaak, die men bedrijft omdat het goed staat, of „zo hoort”; omdat dit eigen zieleheil kan bevorderen... Om allerlei redenen, die het zuivere, het spontane en daarom waarschijnlijk dikwijls *het doeltreffende missen* van de natuurlijke naasten hulp.

Het is de moeite waard ook over dit laatste weer eens door te denken. Hierover een volgende maal.

M. DEN HERTOEG

Kerst-nieuwjaarskaart van de H.R.H.-Stichting

De Arbeiderspers in Amsterdam schonk de Henriëtte Roland Holst-Stichting wederom een fraaie kaart met een sonnet van onze grote dichteres en een prachtige litho van Aart van Dobbenburgh die reeds druk wordt gekocht. Ze kost 25 cent in wit couvert en kan in tenminste vier exemplaren worden besteld bij J. Rogge, Sterrelaan 31 Hilversum, de secr.-penningm. der Stichting; giro 542151 t.n. HRH-Stichting Hilversum. De gehele opbrengst strekt tot uitzending naar vakantieverblijven van misdeelde jeugd uit alle gezindten.

Ook donateurs zijn hartelijk welkom. Zij die jaarlijks f 10.— of meer bijdragen, ontvangen gratis de premie die dit jaar bestaat uit Twintig nagelaten gedichten, keurig verzorgd door Joh. Enschedé en Zonen te Haarlem.

Het bestuur bestaat uit: prof. dr. G. Stuiveling, voorzitter, J. Rogge, secr.-penningm., E. Ben-nink Bolt, jhr. mr. P. J. W. de Brauw, mevr. H. A. Polak-Schwarz, A. D. Huysman en Aart van Dobbenburgh.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofredacteur: *dr. H. Bongers*.
Redactiesecretaris: *H. P. Danz*, Schieweg 87c, Rotterdam, Telefoon: 80641.
Administratie, abonnementen en advertenties: Oudegracht 152, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.
Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 0,20 per woord. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,— p. jaar, voor niet-leden f 7,50. Buitenland f 8,—. Losse nummers: f 0,30.

Humaniste, begin 50, natuurliefh. zoekt kennism. m. geestverwant.

Brieven onder no. dec. 1, bur. v. d. blad.

Bejaard echtpaar zonder kinderen in De-venter vraagt een nette **hulp in de huishouding**.

Brieven onder no. dec. 2, bur. v. d. blad.

HUISH. TAAK

In klein gezin (wednr. met studerende zoon van 18 jaar) is iemand nodig, 40 à 50 jaar, die tegen redelijke vergoeding leiding wil geven en in behoorlijk milieu wil verblijven.

Het vrije huis (met tuin), is gelegen bij Haarlem aan de duinzijde, heeft centr. verw. en verder comfort.

Ter beschikking zijn: een ruime zitkamer en daarnaast gelegen kleinere kamer. Deze taak laat voldoende tijd voor eigen cult. belangstelling.

Br. onder no. dec. 3, bureau van dit blad.

Een gepensioneerde heer vraagt dito dame om samen het leven gezellig te maken.

Br. onder no. dec. 4, bureau van dit blad.

Dame met ruime moderne flat, rand A'dam-Z. biedt heer m. l. **gezell. tehuis + algeh. verz.** aan.

Telef. 793401 of br. no. dec. 5, aan het bureau van dit blad.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN

Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5,— per jaar

Indien U zich in de rijen
der humanisten heeft geschaard en
bovendien lid is van de P.v.d.A.

sluit U dan aan bij de

**HUMANISTISCHE
WERKGEMEENSCHAP**
in de Partij van de Arbeid!

**Vraagt U eens een proefnummer
van ons maandblad
„VERNIEUWING”**

Het secretariaat der H.W.G.,
Haagweg 210, Leiden,
verstrekt U gaarne inlichtingen

Het Bestuur van de

A. H. GERHARD STICHTING tot instandhouding van tehuizen voor buitenkerkelijke ouden van dagen

roept sollicitanten op voor de betrekking van

DIRECTEUR of DIRECTRICE

belast met de leiding van het in de loop van het jaar 1958 te openen A. H. Gerhard Huis te Amsterdam, plaats biedende aan 235 personen (waarvan 28 echtparen) in het hoofdgebouw en aan 24 echtparen in alleenstaande woningen.

Uitvoerige eigenhandig geschreven sollicitaties, met opgave van referenties, kunnen worden gezonden aan de Voorzitter, Mr. M. Knap, Breughelstraat 4 bv. Amsterdam-Z.

Ongemeubileerde etage of kleine flat

gezocht in Utrecht of omstreken voor dame, die werkzaam is op het Centraal bureau van het Humanistisch Verbond.

Brieven aan het bureau van dit blad onder no. dec. 6, of telefoon no. 10163.

AURORA verkoopt zekerheid voor Uw gezin

Waarom zoudt U niet eens praten met één van onze vertegenwoordigers?

Een telefoontje of een briefje aan onderstaand adres is voldoende.

N.V. Levensverzekering-Maatschappij

AURORA (opgericht 1887)

Amsterdam - Herengracht 62 - Telefoon 47006-42878

In het Humanistisch conferentie- en vakantiecentrum „De Ark” te Nunspeet is per 1 maart 1958 vacant de functie van

MEDEWERKSTER

(Humanistische gezindheid)

Deze functie vereist naast de bereidheid in alle huishoudelijke werkzaamheden te assisteren de tact om met gasten om te gaan.

Salaris nader overeen te komen. Schriftelijke sollicitaties te richten aan „De Ark”, Belvédèrelaan 14 te Nunspeet.

Bespaar

ons werk en Uzelf incassokosten door het

abonnementsgeld 1958 voor Mens en Wereld

(voor leden-abonnees f 5,- voor niet leden-abonnees f 7,50 p.j.)

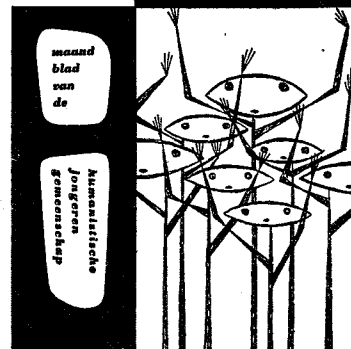
over te maken op postgiro 304960 ten name van Humanistisch Verbond te Utrecht.

Bij voorbaat onze dank!

Adm. Mens en Wereld

N.B. Betaling voor leden abonné's van Amsterdam Gem. giro no. M-1000 ten name van administratie „Mens en Wereld”

LIBERTYN

Wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie secr.: johan hardick,
delistraat 5, enschede

administratie: mr. p. n. arntzeniusweg 16, amsterdam-o.

abonnement f 2.— per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penningm.
h.j.g. te hardinxveld-giessendam.

Ook Uw buitenkerkelijke buurman interesseert zich voor „Mens en Wereld”. Laat het hem lezen en maak hem abonnee!

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.
Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel:

„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W

CREMATIE

*Heeft Al reeds een
codicil geschreven?
Wacht niet tot het
te laat is.*

*Op verzoek worden
codicil-formulieren
gaarne toegezonden.*

**VERENIGING
VOOR FACULTATIEVE
CREMATIE**

Riouwstraat 186, 's-Gravenhage
Telefoon 1700-554797